

El *Manifest comunista* en la història del pensament*

Lluís Argemí

Universitat de Barcelona. Departament d'Història del Pensament Econòmic
08034 Barcelona. Spain

Resum

Aquest article reivindica l'obra de Marx i Engels, en especial el *Manifest comunista*, com a obra clàssica imprescindible en les ciències polítiques, econòmiques i en sociologia, per la influència que ha deixat en la cultura occidental.

A través de l'anàlisi dels aspectes formals, teòrics i polítics del *Manifest comunista*, Lluís Argemí ens fa prendre consciència de les grans aportacions de Marx i Engels al pensament polític i social actual i de fins a quin punt ha determinat els paràmetres en què avui es mou.

Paraules clau: *Manifest comunista*, Marx, Engels, teoria econòmica, lluita de classes, materialisme històric, socialisme, capitalisme.

Abstract

This article claims for the Marx and Engels' writings, specially *The Communist Manifesto*, as a contemporary classic indispensable to Political Science, Economics and Sociology for all its influence in Western culture.

Through the analysis of formal, theoretic and political aspects of *The Communist Manifesto*, Lluís Argemí tries to make us conscientious of Marx and Engels' great contribution to the political and social present thought.

Key words: *The Communist Manifesto*, Marx, Engels, economic theory, struggle of classes, historic materialism, socialism, capitalism.

Sumari

El <i>Manifest</i> en el seu context	El programa polític i econòmic
Llenguatge i forma del <i>Manifest</i>	Conclusions
El <i>Manifest</i> com a document teòric	Bibliografia

* Totes les referències al *Manifest* es donen de l'edició catalana de 1930. MARX, K.; ENGELS, F. (1930). *Manifest del Partit Comunista*. Barcelona: Arc de Berà. Traducció d'E. Granier Barrera i introducció de M. Serra i Moret.

La recent edició commemorativa del 150 aniversari, MARX, K.; ENGELS, F. (1998). *Manifesto comunista*. Barcelona: Crítica, conté un pròleg d'E. Hobsbawm, a més de les diferents presentacions dels mateixos autors en diferents edicions, i és una referència obligada.

Les citacions de Serra i Moret i de Hobsbawm es donen fent referència a Marx i Engels.

Des del moment que el *Manifest comunista* va sortir a la llum el 1848, els canvis en l'entorn polític i econòmic han estat molt nombrosos, i molt profunds. Molt especialment, els canvis que s'han donat a la darrera dècada sembla que han sentenciat tota l'obra de Marx a ser maleïda, no tan sols com a errònia, sinó com a causant de tot el que va passar als països dits socialistes entre 1917 i 1989. Aquesta és l'opinió de molts dels que actualment saluden el triomf del capitalisme, i en el seu extrem, aquells que saluden el fi de la història. En aquesta òptica, Marx, i el *Manifest comunista* en particular, sols es mereixerien unes quantes línies, poques, en els llibres d'història, i sempre per denigrar l'autor i la seva obra, causants dels desgavells del segle XX.

Amb això, Marx i Engels, i en especial el seu *Manifest comunista*, no han tingut gaire sort en la història del pensament. Altres autors en el camp de les ciències socials són objecte d'estudi i de crítica en el millor sentit de la paraula, però ningú, per ortodox de la correcció política que sigui, no es dedica a condemnar-los pel que, des de la sensibilitat actual, tinguin de «políticament incorrectes». No s'acusa Aristòtil perquè uns dits aristotèlics creessin la Inquisició; ni Smith, perquè, a través de Friedman, fos el complement econòmic de la dictadura de Pinochet. Aquests autors i d'altres es mereixen ser analitzats en el seu context, cercant en les seves obres allò que encara és viu, mentre que Marx ha d'analitzar-se en el nostre context i, aleshores, condemnar-lo tot en bloc. Per això, la reivindicació de Marx i Engels, i del *Manifest* com a clàssic actual, és imprescindible.

Per tot això, és convenient veure el *Manifest* com una obra important en el camp de les ciències polítiques i econòmiques, i aplicar-li els mateixos criteris que a les altres obres. I, com els altres autors i obres, convé primer situar-la en el context en què va sorgir, i veure després les lliçons que pot aportar a la fi del segle XX.

El *Manifest* en el seu context

En escriure el *Manifest*, Marx tenia gairebé trenta anys. Era, per tant, una obra de maduresa. I ho era tant en el sentit normal del terme, com en el seu sentit acadèmic. Un debat, en bona part de campanari, oposa el Marx madur, científic, i seriós, a un Marx jove, utòpic, fins i tot eixelebrat. El punt d'inflexió, per alguns, es pot datar amb precisió: fou en el moment que Marx va escriure la darrera tesi sobre Feuerbach, el 1845, «Els filòsofs no han fet altra cosa que interpretar el món de faísó diferent, però el que cal és canviar-lo». Amb aquesta constatació, Marx va passar a estudiar el món, potser perquè no va tenir cap més remei (el mateix 1848 va començar el seu segon i definitiu exili): contraent el que escrivia, el Marx madur és el Marx estudiós, enfront del Marx jove idealista que volia canviar el món. Malgrat aquest fet, una de les impressions que fa una lectura superficial del *Manifest* és que es tracta d'una obra poc científica, amb afirmacions poc documentades, impròpies d'un doctor en filosofia per la Universitat de Berlín.

En el moment de publicar-se el *Manifest comunista*, la segona onada de la

revolució industrial a Europa, la dels ferrocarrils, estava tot just començant (a Anglaterra havia començat el 1832; el primer ferrocarril a casa nostra, el cobria el trajecte Barcelona-Mataró, es va inaugurar el mateix 1848). Europa havia començat una forta crisi econòmica a la sortida de les guerres napoleòniques, i en les dècades següents es va donar un procés d'inversió en noves tecnologies, alhora que la base d'aquestes es concentrava en el sistema fabril, punt de partida del naixement de la classe treballadora moderna. Tot i això, no es podia dir que cap país fos plenament industrial el 1848, i els canvis que la revolució industrial creava es reduïen a pocs països, pocs sectors i, per tant, amb incidència il·limitada. Tot i aquests fets, el *Manifest* sembla referir-se a una societat ja plenament industrial, desenvolupada i moderna, la qual cosa apuntaria a la poca maduresa científica de Marx, que aquí havia actuat més com el Marx jove i utòpic que volia canviar el món ara i aquí.

Les inversions que es feren en el procés d'industrialització fins al 1848 no varen impedir que la crisi continués, ni que aquest any explotés de nou una forta crisi social, amb la qual va començar un dels períodes revolucionaris més importants del món occidental, en què la classe treballadora va començar a pujar a l'escenari polític. Aquesta nova classe, que ja havia donat senyals de rebel·lió en alguns moments, tot i que de forma desarticulada, semblava que començava a tenir una base per a la seva acció, i, el que és més important, semblava que tenia una certa coordinació. De fet, es va presentar com a tal classe en aquell moment, i les revolucions de 1848 foren la seva targeta de presentació, però encara li mancaven coneixences i instruments. La presentació que en féu Marx també pecava d'optimista, ja que la presentava com una força de present, tant com una força de futur.

Per tant, en els dos fets descrits, la revolució industrial i la presència de la classe treballadora a l'escenari, Marx semblava un pensador utòpic més que no pas un analista científic de la realitat. Però la veritat és que Marx s'avançava al seu temps, presentant una situació en termes de futur més que no pas de present, i el valor del *Manifest* és, així, quelcom més que un document històric, ja que força afirmacions poden aplicar-se a molts altres moments, fins i tot el nostre. Aquesta és la lectura que cal fer del *Manifest*.

Una lectura actual permet destacar-ne dos components: el primer, el dedicat al que en podríem dir *coneixement*, principalment de caire històric, i el segon, el que es refereix a l'*acció política*. Però hi ha aspectes formals en la redacció del *Manifest* que són interessants. Per això, cal analitzar-ne tres aspectes. El primer és el de la seva forma, on trobem dos elements que varen ajudar a la funció polèmica del *Manifest*, el llenguatge i la presentació del contingut. El segon es refereix al contingut d'història econòmica que forma l'aspecte teòric de la primera part (Secció 1, «Burgesos i proletaris»), i correspon a l'objectiu de coneixement. I el darrer, les seves propostes d'actuació, tant pel que fa al programa pròpiament dit, com a la descripció dels altres tipus de socialisme, i finalment a les relacions amb altres partits, punts en què es veu la seva vessant d'instrument de treball polític (que formen les seccions 2, 3 i 4).

Llenguatge i forma del *Manifest*

D'entrada, una de les coses més aconseguïdes del *Manifest* és la seva presentació en la forma del llenguatge. Amb un estil a vegades ampul·lós (tant en les seves traduccions com en l'original alemany), el *Manifest* és ple d'imatges evocadores, que compleixen perfectament la seva funció de *pamphlet* (terme anglès que no té les connotacions pejoratives que té en la nostra llengua). L'introductor de la primera traducció al català, Serra i Moret, deia que es podia trobar «inflat, declamatori, vuitcentista», però que pel fet d'haver estat escrit el 1848, havia d'ésser tal com és (Marx, 1930: 10). De fet, quatre formes retòriques han quedat ja com a elements de cultura general: l'inici, «Un espectre atemoreix Europa, l'espectre del comunisme» (Marx, Engels, 1930: 69); «La història de tota societat no ha estat fins als nostres dies res més que la història de la lluita de classes» (Marx, Engels, 1930: 70), i el final «Els proletaris no tenen res més per perdre que llurs cadenes, però tenen un món per guanyar! Proletaris de tot els països, uniu-vos!» (Marx, Engels, 1930: 151).

Hi ha un paràgraf que es destaca tot i ser menys conegut, i és el que atribueix a la burgesia la virtut de revolucionar-ho tot, i finalment «posar l'home cara a cara amb les condicions reals de la seva vida» (Marx, Engels, 1930: 78). Aquest paràgraf resumeix l'opinió de Marx sobre la funció de la burgesia en la història, i la veritat és que la seva funció transformadora és descrita fins i tot amb admiració. És en aquest paràgraf on es descriu la situació de canvi permanent en el nostre món, amb la frase «tot el que era sòlid i estable és somogut» (Marx, Engels, 1930: 78). Aquesta sensació, que a les acaballes del segle XX és més palesa que en d'altres moments, permet extrapolar moltes de les afirmacions contingudes en el *Manifest* al moment actual. La visió i la sensació de canvi constant, d'innovació, és ara tan forta com ho devia ser en temps de Marx, i la descripció del que aleshores passava, substituint els invents del segle XIX pels del segle XX, pot servir perfectament pel que passa ara (Berman, 1980). En conjunt, la retòrica de Marx complia els seus objectius, i únicament aquest aspecte ja donaria al *Manifest* un cert valor.

Pel que fa al contingut, el *Manifest* no és un tractat on es trobin justificades científicament les afirmacions que es fan: com s'ha dit, és un instrument per a la lluita política. Per això és tan fàcil com incorrecta la crítica que, des d'un punt de vista teòric, diu que no hi ha anàlisi. De fet, és tan sols el marc de l'anàlisi que Marx desenvoluparia des d'aleshores. Representa una concepció del món i de la història, que, arran del seu exili a Londres, Marx intentaria aprofundir, cercant les bases científiques de les afirmacions contingudes en aquesta primera gran obra seva i del seu company Engels.

Altres obres, que sense voler ser manifestos eren també obres de debat, d'incitació (*pamphlets*), també pecaven de manca de raonament científic: es pot parlar del primer *Assaig sobre la població*, de Malthus, que apel·la a una intuïció que l'autor compartia segurament amb els seus lectors, i que el va convertir en un clàssic. La feina posterior de Malthus es va dirigir a fonamentar científicament les afirmacions del primer *Assaig*. El que el temps convertís en

condre les prediccions de Malthus no disminueix el seu valor com a clàssic. De la mateixa manera, el *Manifest* de Marx anava dirigit a un públic que compartia les intuïcions de Marx, i tenia una finalitat també polèmica. No es pot, per tant, acusar de falta de rigor científic un document que no intenta presentar-ne, i en tot cas, la feina posterior és la que ajudaria a entendre les afirmacions contingudes en el *Manifest*. I de la mateixa forma, el fet que algunes de les seves prediccions no s'hagin complert no invalida el valor del document.

El *Manifest* com a document teòric

Les afirmacions teòriques de Marx i Engels al *Manifest*, tot i tenir una funció divulgadora, es poden analitzar tenint en compte l'anàlisi posterior i aprofundida que en feren els seus autors. En sobresurten dos aspectes, ja que formen bona part de l'entramat de l'obra: la idea de la història com a lluita de classes i la concepció materialista de la història. En tots dos casos, tant el *Manifest* (com a proclama inicial), com el seu treball posterior (com a elaboració científica) ja han passat a formar part del que en podríem dir «cultura occidental» malgrat les asseveracions en contra de molts.

No fa gaires anys, en una enquesta sobre el que encara era vàlid de l'obra de Marx, Samuelson, Premi Nobel d'Economia gens sospitós d'esquerranisme, va respondre la «lluita de classes». No cal ser un revolucionari irreductible, ni un prosoviètic enyoradís de temps anteriors per coincidir amb Samuelson. Que les classes han existit històricament, fins els més reaccionaris dels historiadors ho admeten, i per ells potser la seva lluita no és el motor de la història, però n'és un component important. En el moment actual, en els països occidentals, el desenvolupament econòmic ha portat a una suposada eliminació de les classes, si més no en termes d'ingressos per càpita. Però el fenomen de les classes, en termes de Marx, no era un fenomen quantitatiu, sinó qualitatiu, i la seva realitat, en comportaments, cultura, actituds, és prou palesa. Una altra cosa és esbrinar si realment la situació actual de les classes socials és la mateixa que apareix en el *Manifest*. La definició de les societats actuals com a societats de tres terços (amb un terç de desarrelats, marginats, aturats, a més de treballadors ocupats, per un costat, i classes posseïdores, per l'altre) pot fer matisar l'element central del missatge de Marx, en què la societat sols tenia dos pols, burgesos i proletaris, però no invalida la seva proposta. La seva predicció és substancialment vàlida, i una creixent desigualtat entre dos pols, els dos terços de baix i el terç alt, augmentada per la situació d'una majoria desposseïda i d'una minoria posseïdora a nivell internacional, no pot negar-se.

Pel que fa a la concepció materialista de la història, que seria un altre entramat essencial, el *Manifest* hi fa referència en algun moment, però sols de forma concreta, quan descriu la creació de la burgesia. Aquesta va sorgir en l'etapa feudal mercès a l'aparició d'uns mitjans de comunicació i de producció. El desenvolupament d'aquests mitjans de producció i comunicació va fer que les relacions de propietat feudals ja no corresponguessin a les forces producti-

ves desenvolupades, que es convertien en cadenes, i per tant s'havien de trencar (Marx, Engels, 1930: 82-83).

Aquesta visió, que Marx descriuria en termes generals anys més tard, a la *Contribució a la crítica de l'economia política*, l'any 1859, és la seva concepció de les societats i de la seva evolució, i és el marc de la seva anàlisi posterior. «En la producció social de llur vida, els homes entren en relacions determinades, necessàries, independents de llur voluntat [...] El conjunt d'aquestes relacions de producció formen l'estructura econòmica de la societat, la base real, sobre la qual s'aixeca la superestructura jurídica i política i a la qual corresponen determinades formes de consciència social. En arribar a una determinada fase de desenvolupament, les forces productives materials de la societat topen amb les relacions de producció existents [...] I s'obre així una època de revolució social» (Marx, 1967: 29-30). Sorpren que en aquesta descripció posterior, Marx va reduir el terme «producció i comunicació» del *Manifest* a «producció industrial» o «producció material». Sorpren perquè, vist des de les acabelles del segle XX, la inclusió del terme *comunicació* (que per Marx segurament volia dir *ferrocarril*) ha esdevingut més profètic encara amb les tecnologies actuals. La globalització, terme que podria incloure's al *Manifest* sense vulnerar-lo, ha estat el resultat d'aquestes noves tecnologies de comunicació que, si bé no transporten mercaderies d'un lloc a l'altre, sí que transporten capitals. I cal recordar que un dels leitmotius de l'obra de Marx és que el capital adquireix vida, i que acaba tenint com a apèndix la resta, fins i tot els capitalistes només són servidors d'aquest ens que és el capital.

D'una visió si més no un xic materialista, pocs polítics i intel·lectuals avui se n'alliberen, ni que sigui de forma subconscient. La importància dels elements econòmics en les anàlisis actuals d'historiadors, fins i tot de polítics, és palesa. En alguns moments, personatges d'ideologia liberal o conservadora que solen acusar les teories de Marx per moltes raons, acaben dient que l'evolució social es produeix mercès al canvi teòric, una de les forces de producció (i per tant, base econòmica, determinant en darrera instància de la resta) que per Marx eren el desencadenant del procés evolutiu que marcava el canvi social. O, a nivell més genèric, molts historiadors tenen una certa visió materialista de la història, donen més importància als factors econòmics del que normalment es donava, i obliden aquelles visions romàntiques de la història com a successió de reis i gestes. Potser és una victòria minsa, però l'acceptació d'aquestes idees és, sens dubte, una victòria de Marx.

Per tant, els dos entramats centrals del discurs del *Manifest* són ara ja moneda comuna, i tot i que es critiquen en la forma concreta en què Marx els va desenvolupar, s'accepten almenys com a possible marc de referència.

El *Manifest*, en canvi, no conté referències al que foren els descobriments de Marx en el camp econòmic. En essència, la diferència entre treball i força de treball, bàsic per entendre l'explotació, l'extracció de plusvàlua, no hi apareix. Tampoc no hi apareix la teoria del valor-treball, peça fonamental de la seva economia política. Tot i que Marx havia començat els seus estudis d'economia cap al 1844, encara no tenia els coneixements necessaris per a la cons-

truació del seu sistema. Però aquests punts, i altres elements de la seva anàlisi econòmica, foren fruit del seu treball a l'exili, i formen la base teòrica de les seves obres posteriors. Una comprensió total del procés de formació i l'aparició de les classes a la societat capitalista (el passat del capitalisme), així com de la psicologia social de la classe capitalista, amb les raons que porten a la reinversió constant dels beneficis, i, amb ella, al vertigen en què «tot el que era sòlid i estable és somogut» (el present i, futur del capitalisme) s'han de buscar en aquests treballs posteriors, des de la *Contribució a la crítica de l'economia política*, fins a *El capital*. Malauradament, l'estil d'aquestes altres obres és diferent, i no eren ja documents per al gran públic (malgrat que Marx així ho pretenia). Un estil més difícil, més propi d'un filòsof alemany, els fa de més difícil lectura. Amb això, els avantatges del *Manifest* es fan més patents. Però també es troben passatges d'interès en aquestes obres, i alguns que encara conserven l'estil inicial. N'hi ha tres que són especialment interessants perquè complementen les afirmacions del *Manifest*.

El primer, massa sovint oblidat entre nosaltres, és la descripció de les primeres passes del capitalisme que es troba a la introducció, als prolegòmens (*Grundrisse*), i més específicament a les «formes de propietat precapitalista». La citació total mereix ser reproduïda, diu així: «Les formes històriques originàries en què el capital apareix primerament de forma esporàdica o local, al costat de les velles formes de producció, però destruint-les a poc a poc per tots cantons són, per un costat, la manufactura en sentit propi (encara no la fàbrica); aquesta sorgeix allà on es produeix en massa per l'exportació, per al mercat exterior, i per tant, sobre la base del comerç marítim i terrestre, en els seus emporis, com en les ciutats italianes, a Constantinoble, en les ciutats holandeses i flamenques, en algunes d'espanyoles com Barcelona, etc.» (Marx, 1966: 31). Aquesta citació de Barcelona no sol estar recollida en les antologies marxistes, però tampoc no fou recollida en les antologies sobre Barcelona, tot i que hi sol haver citacions de Barcelona fetes per Marx en relació amb l'actuació dels anarquistes.

L'altre exemple són les darreres planes de *El capital*, «El secret de l'acumulació primitiva» (Marx, 1984, II: 391 i s.), on es descriu com, a sang i foc, i amb l'ajut de l'Estat absolutista, la burgesia va crear les condicions que feren possible el capitalisme. El sistema capitalista, en aquestes planes, apareix com un sistema que no s'imposa automàticament, per les seves virtuts transformadores, sobre l'ordre feudal. Ho ha de fer per la violència, i la contradicció d'arribar a la llibertat, d'aquesta forma ha continuat al llarg de la història. Alguns liberals actuals han defensat, d'una manera o altra, actuacions autoritàries, i s'assemblen a aquell polític de Buñuel que, davant d'una manifestació que crida «Vivan las caenas!», no té cap més remei que ordenar la càrrega de la policia.

Pel que fa a les actituds de la burgesia, aquelles que en fan una classe revolucionària en el moment del seu ascens, el posterior tractament de Marx va esmoreir una mica el que semblarien lloances incloses en el *Manifest*. En elles, tal com digué Marx, no s'intentava pintar el capitalista de color de rosa. Però tampoc no li donava una culpabilitat individual o social, per dir-ho així.

Com a classe, el capitalista és un apèndix del capital, el qual exigeix reproduir-se a un nivell cada vegada més gran. Els individus no són responsables de les relacions de les quals ells són merament criatures. Posat en un context dinàmic, aquesta era l'aplicació als capitalistes de l'afirmació que els homes feien de la història, però no feien la que volien o creien fer (Marx, 1984, I: 12).

El programa polític i econòmic

Però el *Manifest* no és, principalment, un document teòric. És un programa d'acció política, i de nou aquí sorgeixen punts interessants, si més no, perquè constitueixen també, en alguns casos, victòries pòstumes de Marx.

Una primera cosa que sorprèn és el programa de deu punts que permet que el *Manifest* es transformi en quelcom més (Marx, Engels, 1930: 119-120). Dels deu punts, tots excepte el vuitè podrien ser admesos per totes les esquerres actuals, marxistes o no, i per algunes dretes. Sols un punt va molt més enllà, i no tan sols en la línia del qual es podria dir *estalinisme*, sinó que caldria anomenar-lo *militarisme*: és aquell en què es reclama «igual obligació de tots al treball, l'establiment d'exèrcits industrials, especialment a l'agricultura». Es podrà dir que alguns altres són també extrems, com l'abolició de la propietat de la terra i del dret d'herència, la nacionalització de la banca i l'ampliació del sector públic. Però o bé en temps de Marx, o bé posteriorment, cap d'aquestes mesures no ha tingut el to radical que ara tenen: la nacionalització de la terra podia ser una conseqüència de les propostes de Ricardo (i Ricardo era ben lluny de ser un socialista radical); la banca fou nacionalitzada en països com França, i en molts moments, els drets d'herència a Anglaterra han estat tan alts com per quasi abolir-la, almenys en el cas de grans fortunes. Schumpeter, un gran conservador però admirador de Marx, deia que moltes de les altres mesures podrien ser subscrietes per persones com J.S. Mill, contemporani de Marx i un dels grans pensadors del liberalisme (tot i que els liberals actuals veuen el seu to socialitzant com el fruit de les males influències que la seva parella, Harriet Taylor, va exercir sobre ell) (Schumpeter, 1966: 294), o per polítics socialdemòcrates europeus. En aquest cas, com en els altres aspectes teòrics esmentats, Marx ha tingut una petita victòria pòstuma.

Un segon aspecte important és la descripció de la literatura socialista del moment. D'entre els diferents tipus de socialisme que descriu, la del socialisme utòpic, l'únic socialisme vist amb certa simpatia per Marx i Engels (encara que també es veu amb simpatia parcial el socialisme petitburgès de Sismondi), és una de les més interessants. Com en d'altres punts, aquest aspecte fou desenvolupat posteriorment amb més profunditat, en aquest cas per Engels al *Anti-Dühring* (Engels, 1977: 1-32, 267-294), i reelaborades després com a document independent amb el títol de *Socialisme utòpic i socialisme científic* (Engels, 1967), i tant la denominació de *socialisme utòpic* com la seva crítica, han estat incorporades, d'una forma o altra, a les històries del pensament econòmic i social. També aquí la victòria pòstuma de Marx no ha anat acompanyada del reconeixement de la seva feina.

Una de les seccions que sorprèn, si més no perquè no concorda amb la imatge generalitzada del comunisme (i amb la pràctica d'alguns partits comunistes, o dels seus descendents) és la darrera, que es dedica a explicar l'actitud, el 1848, dels comunistes pel que fa a les aliances polítiques. Donaven suport als socialdemòcrates francesos, tot i mantenir un esperit crític envers ells. També donaven suport als radicals suïssos, sense perdre de vista que eren una barreja de socialistes i radicals (burgesos, cal afegir-hi). Donaven suport als que a Polònia defensaven una revolució agrària, que en un país més subdesenvolupat que els anteriors, i amb unes restes d'aristocràcia terratinent era un element central; i s'aliaven amb la burgesia alemanya quan aquesta lluitava contra l'aristocràcia. Anys més tard, el 1872, Marx i Engels ja no veien les coses de la mateixa forma, car els moviments polítics entre 1848 i 1872 varen canviar substancialment el mapa polític dels diferents països. Però la seva actitud no era gens tancada ni sectària, i les aliances eren la norma, almenys com a proposta. Podrien haver escrit una sèrie diferent de recomanacions d'aliances per al nou moment. Segurament, aquesta visió àmplia que Marx i Engels tingueren fou una de les que es va perdre en el camí posterior dels seus seguidors, i en bona mesura no s'ha recuperat del tot encara, malauradament.

Conclusions

Totes aquestes victòries, inesperades o previsibles, han estat fruit, de totes maneres, de la feina que Marx va començar, i de la qual el *Manifest* fou el marc de referència. Per un costat, la gran feina teòrica que Marx va desenvolupar a Londres, i un nivell d'erudició que no ha estat igualat en el camp de la història del pensament, ha forçat a admetre algunes de les seves percepcions sobre aspectes històrics. Per l'altre, l'actuació de les seves idees, i la dels partits que se les feien seves, va tenir un efecte indirecte, i és que les societats capitalistes s'adonaren que havien d'incloure algunes de les seves reclamacions. Les dues línies d'acció (aliances, programa) varen ajudar a formar les estratègies de les primeres organitzacions obreres, i especialment les dels partits que s'anomenaren des d'aleshores *socialdemòcrates*. De la mateixa manera que el Príncep de Lampedusa, en boca del de Salina, «Il Gattopardo», deia que alguna cosa havia de canviar a fi que tot seguís igual, els sistemes capitalistes hagueren de fer concessions a fi d'evitar el conflicte. I les concessions anaren en la línia que Marx havia proposat al *Manifest*. En aquest sentit es pot dir que el *Manifest* va fer història, però potser no la que Marx i Engels volien. Va ser profètic *malgré lui*.

De la mateixa manera, la victòria de Marx *malgré lui* es pot comprovar en les argumentacions raonables en defensa de l'actual sistema capitalista. Joan Robinson, una de les deixebles de Keynes, deia que hi havia tres arguments en defensa del capitalisme: el primer parteix de la idea que, si el sistema té alguns correctors de caire keynesià (i s'hi podria afegir, també, de caire marxista), com l'educació, la sanitat, etc., és el millor dels existents, o el menys dolent, o en els termes cínics de Churchill, el pitjor, a excepció de tots els altres. Com que el canvi és difícil, més val aguantar-lo; la segona argumentació la va proposar

Schumpeter, i es deriva de Marx. El sistema és cruel, injust, turbulent, però entrega els béns (Keynes creia que ni això feia), i aquest és el fi que volem; la tercera argumentació lliga el sistema capitalista al manteniment de la democràcia tal i com la coneixem, ja que aquesta no hauria pogut desenvolupar-se en d'altres sistemes, tot i que no pugui dir-se, com fan alguns neoliberals, que el capitalisme de mercat és la democràcia econòmica en atorgar el vot econòmic a les persones, ja que la unitat de vot econòmic en aquest cas no és la persona, sinó la pesseta o el dòlar, i la desigualtat és ben palesa aquí. Tot i que aquest tercer tipus d'argumentació no deriva de Marx, la relació entre el capitalisme i la democràcia (burguesa) també pot relacionar-se amb Marx.

Bibliografia

- BERMAN, M. (1988). *Todo lo sólido se desvanece en el aire*. Madrid: Siglo XXI.
- ENGELS, F. (1967). *Socialisme utòpic i socialisme científic*. Barcelona: Edicions 62.
- (1977). *Anti-Duhring*. Barcelona: Grijalbo.
- MARX, K. (1966). *Formas de propiedad precapitalista*. Historia y Sociedad. México.
- (1967). *Teoria Econòmica*. Barcelona: Edicions 62.
- (1984). *El capital*. vol. I-II. Barcelona: Edicions 62.
- SCHUMPETER, J. (1966). «El *Manifiesto comunista* en sociología y economía». A SCHUMPETER, J. (ed.). *Ensayos*. Vilassar: Oikos-Tau.